

**GRÈCIA
i
ROMA**

LITERATURA CLÀSSICA

LITERATURA GREGA

Introducció

Els gèneres literaris conreats en l'actualitat i al llarg de la història de la literatura a Europa tenen com a origen la literatura grega que ens van arribar a través de la literatura llatina.

En l'Antiga Grècia la literatura pren un caire diferent a la que es feia i es distingirà de la literatura d'Orient.

La cultura grega va partir d'un fons mític, llegendari, en què tot el que era digne de record o d'explicació era consignat en un conjunt de tradicions orals imprecises que es transmetien de generació en generació. La consciència d'història, la separació entre el que era mític i el que era històric, no arribaria fins a tres segles després, arran de dos fets fonamentals del segle VIII: la introducció de l'alfabet i els primers agrupaments urbans en forma de **polis**.

Els mites formen un amplíssim conjunt de relats d'enorme valor literari i humà. Els vells temes de la prehistòria mítica grega van ser reelaborats pels autors de l'esplendor cultural grec en tots els gèneres i, posteriorment, per totes les arts occidentals.

La literatura grega ens deixa dues extenses epopeies considerades els primers monuments literaris: l'Odissea i la Ilíada., ambdues atribuïdes a Homer, tot i que cada cop té més força la idea que serien producte d'una llarga tradició oral compilada per un grup de aedes.

Epopeies

El tema principal de [la Ilíada](#) és el setge a Troia per les forces aquees després del rapte d'Helena (esposa de Menelau) per Paris (príncep de Troia). El poeta èpic no se centra en les dades històriques, sinó en les passions humanes i el dramatisme creats per la situació violenta en què es veuen submergits els personatges humans, heroics, semidivins, i divins que interactuen. Aquil·les, menyspreat per Agamèmnon, i la còlera que hi desperten aquest fet i la mort del seu amic Pàtrocle a mans d'Héctor són l'eix central de l'obra.

A l'[Odíssea](#), es narra l'aventura d'Ulisses en el seu retorn a Ítaca després de la presa de Troia. En ella conflueixen el tema del retorn i la venjança amb la creació d'uns personatges complexos la astúcia i prudència esdevenen proverbials.

Característiques de l'epopeia grega

- a) Barreja de l'humà i el diví, amb intervencions directes - decisives en l'acció narrativa de les divinitats en els assumptes dels mortals.
- b) Element llegendari i idealitzador de qui escriuen des de la distància, ja que l'assumpte es desenvolupa al voltant del 1200 A.C. i Homer escriu a mitjan segle VIII a. C.
- c) Esperit heroic, (Ilíada): tots els herois són nobles i per a ells la major glòria és el combat, d'aquí la minuciosa descripció de la batalla, els objectes i preparatius militars. L'oient i lector grec té un clar interès pels professionals de la guerra, vinculats al llegendari i el diví.
- d) L'aventura (Odíssea) i la peripècia, amb cuidades descripcions del món marí – omnipresent en la vida quotidiana grega - i del domèstic.
- e) Personatges semidivins tractats amb gran profunditat psicològica i proximitat. Els tipus principals (Ulisses, Aquil·les, Penélope, Héctor) estan perfectament dibuixats. El tractament de la divinitat, allunyada de tot element meravellós innecessari permet dotar de versemblança als textos.
- f) Estil ple d'elements dramàtics i fórmules fixes: descripcions detallades i minucioses, epítets heroics i formulisme, plasticitat i colorit, comparacions molt elaborades, indispensables en la transmissió oral, per a la qual van ser creats aquests textos.
- g) L'hexàmetre èpic homèric és perfecte, molt elaborat, res de balbuces ni primitivisme, el cosa fa pensar en possibles produccions èpiques anteriors a Homer avui desaparegudes.
- h) Llenguatge literari i culte (COINE barreja de dialectes eòlic, jònic i micènic), res col·loquial i abundant en arcaïsmes i recursos estètics
diversos

La lírica

És difícil donar una definició de la lírica antiga, ja que inclou diferents tipus de poesia. Es pot dir que la lírica és poesia adreçada per un jo a un tu, en el qual es vol influir.

La majoria de les vegades la lírica tenia acompanyament musical: es cantava acompanyada de la lira -d'aquí el nom- o de flauta doble. En públic -en festivals o altres manifestacions- o en privat -sobretot en els banquets. Mentre que l'èpica està composta sempre amb el mateix tipus de vers, la lírica presenta estructures mètriques diferents, de manera que es poden establir diversos subgèneres de poesia lírica grega segons la mètrica i altres trets com el tema, la manera de ser interpretada, l'acompanyament musical, el dialecte...:

- lírica coral: era cantada per un cor (amb solista o sense) i acompanyada de dansa,
- oda: cantada per una sola persona, generalment en l'àmbit privat, (Safo)
- iambe: molts cops tenia una intenció satírica o sexual,
- elegia: sovint eren composicions amb intenció moral o política o cants funeraris.

Els mites apareixen generalment no pas en forma narrativa sinó sota la forma d'al·lusions.

Igual que l'èpica la lírica també prové d'una tradició oral i és tan antiga com ella, però els primers testimonis escrits són una mica posteriors, de finals del segle VIII a.C. Des d'aleshores fins al segle V a.C. es desenvolupa la [lírica grega arcaica](#). Pocs textos de la lírica arcaica han arribat per la via de transmissió habitual de la literatura antiga, els còdexs o manuscrits medievals, sinó que molt sovint es coneixen els poemes o els fragments de poemes pels papirs recuperats al desert d'Egipte des del segle passat fins a l'actualitat

[Safo de Lesbos](#), nascuda probablement a Lesbos vers el 630 a.C.: aristòcrata que es va quedar aviat vídua. La gran majoria dels seus textos conservats es refereixen a la seva família -a la seva filla per exemple (30)- o a un grup de noies que formaven el cercle de Safo. No se sap exactament què era aquest grup: podien ser noies nobles que eren educades per Safo o una mena d'associació religiosa que rendien culte a [Afrodita](#) i a altres divinitats. El que es desprèn dels poemes que hi dedica és que hi havia relacions amoroses entre elles (4), relacions que es trenquen quan la jove marxa del cercle per casar-se. De fet, moltes d'aquestes composicions són els comiats que dedicava Safo a les noies que es casaven (254). Altres, en canvi, canten a amors amb homes (277) o són epitalamis (himnes nupcials-286).

[Anacreont](#) i [Píndar](#) conegut pels seus **epinícis** són altres dos poetes de gran importància per a la lírica grega.

TEATRE

El teatre va néixer a Atenes entre el s. VI i al V a. C. com a acte del culte al déu Dionís. Per tant, en els seus orígens, les obres dramàtiques es representaven solament durant dos dels festivals que els atenesos dedicaven anualment a Dionís. Les representacions prenen la forma de competicions. El caràcter religiós del teatre es mostrava sacrificant a Dionís un porc a l'altar de l'orquestra i donant al sacerdot de Dionís el lloc d'honor.

Tragèdia

Subgènere nascut possiblement del ditirambe (himne dedicat a Dionís) en el què les bacants narraven les aventures del déu, disfressades de sàtirs, en diàleg cantat amb les paraules d'un director de cor o corifeu. Fins al segle VII a.C. no es concedeix a aquestes celebracions un espai concret (teatre).

La tragèdia mostra les passions humanes, la lluita de l'ésser humà contra el seu destí, en temes universals. Els primers textos tràgics conservats daten del segle V, però els més destacats pertanyen a autors com [Èsquil](#), [Sòfocles](#) i [Eurípides](#) .

Drama satíric

Subgènere procedent de la tragèdia, de la qual hereta l'estructura però no el sentit, més proper a la comèdia en pretendre ridiculitzar els costums, rep el nom del **cor de sàtirs** que forma el seguici de Dionís.

Entre els autors dignes de menció es troben Prátinas de Fliuent, però també els tràgics com Èsquil, Sòfocles (de qui es coneix un fragment de 400 versos de *Els rastrejadors*) i Eurípides (autor de l'únic drama satíric complet conservat, amb el títol *El ciclop*).

Comèdia

En opinió d'Aristòtil, originada en els cants fàl·lics entonats pels membres del seguici durant les festes populars i rurals en honor a Dionís, i reconeguda com a gènere teatral entorn del 486 aC encara que no va gaudir de bona fama entre els grecs, per considerar pertorbadora de l'ànim i portadora d'invectiva i violència.

Es representen històries burlesques sobre déus i herois, comèdies socials en les que es reflecteix la vida. Paròdies de tots els valors de la tragèdia que li donen valor polític, per la seva inspiració en la realitat d'Atenes, encara que de vegades es recorre també a assumptes absurds, com a base per a la crítica mordaç.

A la *comèdia nova* els temes menys compromesos políticament i més escatològics (el menjar o el sexe), s'abandona l'ús de cants corals i l'ús de màscares molt deformades.

Prosa clàssica

Molt posterior al teatre i la lírica, presenta varis subgèneres: Faula, història, novel·la, oratòria i filosofia.

Faula

El seu principal representant és [Isop](#), possiblement un esclau frigi que va viure entre els segles VII i VI aC, autor de relats breus protagonitzats per animals dotats del do de la parla que raonen i procedeixen com els.

Són petites alegories narrativament molt concentrades i amb intenció moralitzant. És possible que aquestes faules tinguin un fons comú amb la rondallística índia que és posterior (s. II aC), i que totes elles es remunten a una antiga tradició mesopotàmica. Ja en temps de Plató, les faules d'Isop eren conegudes per tota Grècia, i la seva influència en la literatura posterior és enorme.

Història

Entenent aquest terme com a **investigació**, juntament amb la filosofia, aquest és el gènere més destacat de la prosa clàssica grega, sent els seus màxims representants [Herodot](#) d'Halicarnàs (s. V.), [Tucídides](#) (460-399/395) i [Xenofont](#) (430-355).

Novel·la

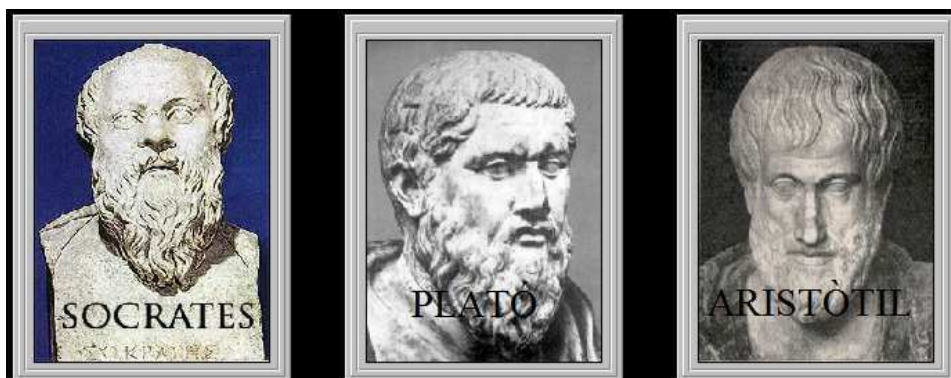
Gènere creat al final de l'època hel·lenística, amb caràcter d'evasió per lectors als quals se'ls manté atents a través de les aventures i els elements eròtics, dins d'una estructura oberta en la qual s'encasten els successos dels protagonistes, aquest gènere, també conegut com **novel·la bizantina**, té com antecedents dels poemes èpics homèrics

Oratòria

Aquest gènere es va conrear en molts dels camps del saber, però en el seu desenvolupament literari està relacionat bàsicament amb la política, arribant fins i tot a existir professionals del discurs polític (la redacció). La decadència del gènere arriba amb la pèrdua de les llibertats polítiques en l'època hel·lenística.

Filosofia

En principi la reflexió filosòfica apareix en tot tipus de gèneres, però amb el pas del temps la reflexió s'independitzarà de les formes literàries i prendrà formes pròpies basades en la **dialèctica** introduïda per [Sòcrates](#), que no va escriure res però proposà un nou mètode, cultivat per [Plató](#). El tercer dels grans filòsofs grecs és [Aristòtil](#), autor de multitud de tractats filosòfics que han servit de model al llarg de la història fins l'actualitat.

LITERATURA LLATINA

Introducció

Els primers autors romans, com Ciceró, van escriure en grec, considerada llengua de cultura, de manera que únicament els autors de províncies van utilitzar el llatí com a vehicle literari, per això es pot afirmar que tant la llengua com la literatura són hereves indirectes de la grega, a través d'Alexandria a partir del segle IV a. C., però no hem d'oblidar les aportacions pròpies de l'enfocament llatí, basades en la inclinació a la llar, a la terra i als lars o sepulcres familiars, que caracteritza totes les manifestacions artístiques a través de:

- Enfocament primordialment pràctic (realista)
- Interès per l'administració i l'organització en benefici de l'Estat (al voltant del qual fins i tot organitzar la religió)
- Desenvolupament de dotes d'observació i facultats descriptives.
- Lírica en to intimista i realista, sobre temes domèstics (El camp, la casa, la família)
- Panteó diví resultat de l'eclecticisme, ja que prenen déus d'altres cultures al costat d'altres propis, majoritàriament de fisonomia poc o mal definida.
- Afecció per la naturalesa i els llocs on l'aigua és un element indispensable (fonts, llacs, muntanyes)
- La transmissió oral juga un paper molt important en el desenvolupament literari, si més no fins que la religió desenvolupa la necessitat de fixar els textos per escrit.
- Destaca el gran sentit del ritme fins i tot en la prosa.

POESIA

Èpica

Apareix com a imitació als *textos alexandrins*, entre els que destaquen les Aeronàutiques d'Apoloni de Rodes, i segueixen dues tendències diferenciades, la primera basada en la tradició èpica alexandrina i la segona ocupada a **desenvolupar la tradició guerrera i patriòtica de Roma**.

Els autors més destacats seran

- **Livi Andrònic**, conegut per la seva traducció de L'Odissea en versos saturnins
- **Gneu Nevi**, creador de l'epopeia nacional llatina amb la seva obra *Bellum Punicum*, que és també el primer poema èpic històric, el tema sorgeix de l'actualitat en què va ser redactat i no del passat gloriós (tot i que es remunta a la llegenda d'Enees i Dido)
- **Ennio**, qui en els seus *Annals* descriu el període llegendari de Roma, segons el model estilístic plantejat per Homer, a través d'hexàmetres, vers que després conrearà amb gran mestria Virgili, dels que aquests autors són precursors.
- **Virgili** (70 a.C.-19 a.C.)

Autor destacat de l'època imperial romana, conreador del gènere bucòlic en les Èglogues, compostes a imitació de Teócrit, i del gènere didàctic a les Geòrgiques, amb les quals pretenia contribuir a l'interès polític pel retorn a la vida agrícola, però conegut principalment pel més important poema èpic d'Occident, l'**Eneida**, el qual responia també a un pla polític, el de la restauració moral i cívica de l'Imperi a més de la recerca d'orígens divins (tal com els grecs havien fet en les seves obres) en el passat remot i gloriós i el plantejament d'un heroi de la col·lectivitat, i no individual, com havien estat fins llavors els herois grecs.

Virgili va introduir també sentiments nous en la literatura romana, com l'estima per la natura, la pietat davant les desgràcies humanes, i pels desfavorits, per la qual cosase l'ha considerat el poeta del cor i de la malenconia.

Lírica

Gènere cultivat per un cercle d'erudits, de manera que en molt poques ocasions va arribar al gran públic, entre els seus autors més destacats apareixen:

- **Cátul** (87-52 a. C.) Es conserven peces molt variades, algunes en forma de epigrama on satiritza de forma molt agressiva als seus adversaris polítics i literaris, i altres de caràcter amorós i fins i tot obscè (dins de la tradició de Safo) de gran bellesa en què sembla relatar, a manera de diari, les seves relacions amb Lèsbia. Va elaborar també poemes més extensos i intimistes i de caràcter semirreligiós,

- **Tíbul** (50-19 a. C.) La seva poesia és delicada i sensible en l'expressió de l'amor pel camp i la vida pastoral

- **Ovidi** (43 a. C. - 17 dC.) És autor de poesia eròtica, elegies personals i grans poemes. Entre els poemes eròtics, amb certa càrrega paròdica, cal esmentar *Amors*, però les seves obres més destacades són els grans poemes **Ars amandi**, divertidíssim i lleuger compendi d'art amatori i de consells per a la seducció i la conquesta amoroses que va ser canònic durant tota l'edat mitjana, i les **Metamorfosis**, enciclopèdia de llegendes mitològiques en forma èpica en què, a més va saber caracteritzar psicològicament als grans personatges i dotar-los de caràcter propi. També escriu les *Heroidas*, cartes imaginàries escrites per diverses heroïnes als seus estimats, utilitzant les tècniques de persuasió marcades per les escoles de retòrica.

- **Horaci** (65-8 a. C.) incorporat per Mecenes al cercle erudit d'August, és autor de **Epodes** on conrea la poesia viril i severa, que reivindica atacant violentament als poetastres i els nous rics del seu temps, augurant el pitjor destí per a Roma. Conegutíssim és l'epoda que comença ***Beatus ille ...***, (tòpic). Les *Sàtires* formen un amable i detallat quadre de la vida quotidiana a Roma, dels debats, la gastronomia, els costums, en un to col·loquial proper a la prosa. Les **Odes**, on intenta adaptar la poesia grega al gust llatí, estan escrites amb amigable ironia i profunda filosofia i recullen les preocupacions i els plaers del camp i els afanys de la gent, vells temes transfigurats pel vers horacià que donen lloc a tòpics famosíssims com el ***carpe diem***. L'essència de la seva poesia és la capacitat de

convertir en art la quotidianitat. Finalment, les **Epístoles**, entre les quals destaca l'Epístola als Pisons o Art poètica, per ser, amb la d'Aristòtil, la poètica més llegida i més influent en la història del pensament literari occidental. Va gaudir del favor de l'alta societat romana, per la qual cosa va considerar poeta oficial i dinàstic d'August, que li va encarregar un himne oficial, el **Carme seculare** en honor a Apol·lo i Diana.

Virgili entre les muses Clio i Melpòmene

PROSA

La prosa llatina (oratòria, filosofia, historiografia, relats de viatges..) és dividida en diversos períodes.

Període Primitiu **Cató el Vell** va ser el primer mestre de la prosa romana i va proporcionar els primers models de la retòrica romana. El gran mestre de la sàtira va ser Cayo Lucilio que va introduir l'ús de paraules satíriques.

Edat d'Or de la prosa l'autor més destacat va ser Ciceró va ser polític i orador. Va destacar en tractats sobre retòrica i filosofia com són les famosos textos de l'amistat i

els temps passats.

Edat de Plata de la prosa podem trobar diversos autors.

[Plini el Vell](#) va ser l'autor de *Història Natural* que va servir durant moltes generacions com a model de llibre de text sobre història natural.

Quintilià va escriure la *Institució oratòria*, un estudi important de la teoria i la pràctica de la'oratòria.

A l'Últim Període la literatura llatina va declinar al mateix temps que la política de l'Imperi. Cal destacar en aquest període a **Luci Apuleu** que va escriure *Metamorfosis* que conta la història de Cupido i Psique.

Als primers Escrits Cristians cal destacar Sant Jeroni que va ser el més important per traduir la Bíblia coneguda com a Vulgata, que va influir en la prosa llatina i europea.

Esciàpoda. Segons Plini el Vell, eren homes amb una sola cama acabada en un peu gegantí, que vivien en els deserts. Quan el sol apretava, es tombaven a terra, aixecaven la cama i s'estaven a l'ombra del seu peu.